

J. M. Keynes in Sayev zakon trga

VILJEM MERHAR

Sodobna nevarnost liberalistične rehabilitacije Sayevega zakona trga
(Ob 50-letnici J. M. Keynesove smrti)

Keynes je v meščanski ekonomski teoriji obračunal z najbolj kritično predpostavko liberalističnega ekonomsko-teoretičnega izročila - s Sayevim zakonom trga. S Sayevim zakonom trga se je predpostavljalo, da sta ponudba in povpraševanje identična, ker da opravlja denar le funkcijo denarnega - menjalnega posrednika. Zaradi tega so možne le delne, ne pa splošne gospodarske krize. Delne krize pa bo samodejno odpravil tržni mehanizem, ki bo hkrati poskrbel za polno zaposlitev vseh v družbi razpoložljivih produkcijskih dejavnikov. Zato sta po Sayovem zakonu trga identična tudi tokova družbenega varčevanja in družbenih investicij, ki ju sproti uravnoveša obrestna mera. Ti s Sayevim zakonom trga povezani apriorizmi v ekonomski teoriji so se kot stoletni tabu ohranjali v meščanski ekonomski teoriji, čeprav je z njim obračunal že Marx. Marxa pa meščanska ekonomska znanost iz razrednih razlogov ni sprejemala.

Liberalistično ekonomsko teoretično izročilo vsebuje poleg predpostavljenega Sayevega zakona trga še predpostavko o popolni konkurenci. Ti dve kritični predpostavki pa dovoljujeta, da se tržnemu mehanizmu pripisujejo sposobnosti za nekonfliktno reševanje družbenoekonomskih problemov na ravni polne zaposlenosti. Teoretična posplošitev teh idej je dana z neoklasično teorijo trga in cen, ki so jo od osemdesetih let 19. stoletja posredovali študentom ekonomske teorije. V tej ekonomski teoriji je bil vzgojen tudi Keynes, čeprav realna gospodarska stanja te teorije ne potrjujejo. To nepotrjevanje neoklasične teorije trga in cen se je še posebej izrazilo ob veliki ekonomski krizi 1929/33. S to krizo, ki je bila hkrati kriza kapitalizma kot sistema, so se namreč izoblikovale okoliščine, ki so zahtevale praktično in teoretično pojasnitev in rešitev te krize kapitalizma. Zahtevalo se je reformo kapitalizma. S to reformo kapitalizma - manedžersko revolucijo je prišlo do poudarjene vloge države v procesih družbene reprodukcije. Prišlo je do državnega kapitalizma. Tega pa je prav s teoretično negacijo Sayevega zakona trga utemeljil za deflacijske razmere razvitega monopolnega kapitalizma Keynes, ki je s svojo rešitvijo postal teoretična avtoriteta našega stoletja.

Keynesova teoretična rešitev zato sugerira odpravo deflacijske vrzeli. Keynes namreč enostransko pojasnjuje krizna stanja v kapitalističnih gospodarstvih z deficitarnostjo skupnega efektivnega povpraševanja.

Deficitarnost skupnega povpraševanja je po Keynesovih priporočilih za ekonomsko politiko treba odpraviti. In to ali z javnim investiranjem, ki naj odpravi razkorak med varčevanjem in investicijami, ali s transfernimi plačili, ki naj povečujejo potrošnjo manj premožnih potrošnikov, ali s kombinacijo javnega investiranja in transfernih plačil. Za te naloge pa se mora usposobiti država, ki naj v večji meri posega s fiskalno in monetarno politiko v procese v družbeni reprodukciji. Poudarjena ekonomska vloga države pa spremeni kapitalizem v sodobni državni kapitalizem.

S svojo rešitvijo je Keynes zato ognjevit zagovornik državnega kapitalizma - zagovornik državnega intervencionizma v procese v družbeni reprodukciji. Država naj skratka z družbenopovpraševalne strani vpliva na odpravljanje deflacijske vrzeli - na odpravljanje deficitarnosti skupnega povpraševanja. Zaradi te deficitarnosti se izobli-

kujejo ravnovesja stanja v ekonomiji, ki po Keynesovih spoznanjih sploh niso več stanja polne zaposlenosti, kakor je trdila teoretična posplošitev neoklasične teorije trga in cen.

Na povpraševalno stran usmerjena Keynesova teoretična rešitev pa je relativno uspešna le za razmere deflacijske vrzeli, postaja pa neuspešna v razmerah inflacijske vrzeli, ki jih je sama povzročila.

V družbenoekonomski praksi se je tako deflacijska vrzel spremenila v sodobno inflacijsko vrzel. Te pa ni več mogoče odpravljati na keynesianski način z restriktivno fiskalno in monetarno politiko. Zato so sodobna gospodarstva, ki so sprejela keynesianska priporočila za ekonomsko politiko, soočena z inflacijo in stagnacijo - stagflacijo.

Ta, po Keynesu nenapovedana stagflacijska stanja v kapitalističnih gospodarstvih opozarjajo na teoretične pomanjkljivosti keynesianizma, ki z enostranskim poudarjanjem družbenega povpraševanja zanemarja družbeno ponudbo in njeno strukturo. Tej teoretični nedoslednosti bi se Keynes lahko izognil, če bi v celoti, ne pa samo delno, upošteval Marxovo rešitev družbenorealizacijskih in s tem družbenoreprodukcijskih problemov. Marxova rešitev namreč z zahtevanimi proporci skladnosti v družbeni reprodukciji smiselno povezuje družbeno ponudbeno ter družbeno povpraševalno stran. Keynes se je zato s svojo rešitvijo tako le približal Marxovi rešitvi. In to s svojo površinsko monetaristično zahtevo: da se mora tok enostranskih prodaj, s katerimi se oblikuje varčevanje, uskladiti s tokom enostranskih nakupov, s katerimi se privarčevani zneski pretvarjajo v dejanske naložbe! Pri tem pa je Keynes prezrl druge bistvene notranje povezave med površinskimi pojavi v strukturi družbene ponudbe in družbenega povpraševanja.

Neuspešnost Keynesove rešitve za razmere inflacijske vrzeli je v sodobnosti začela usmerjati meščanske ekonomiste k novim alternativnim ekonomskoteoretičnim pogledom, k ponovnemu teoretičnemu spogledovanju s klasično politično ekonomijo in s tem z njenimi liberalističnimi pogledi. Pri tem teoretičnem oživljanju klasične politične ekonomije in z njo povezanega liberalizma pa se pojavlja realna nevarnost rehabilitacije Sayevega zakona trga, ki sta ga zavrnila Marx in Keynes v ekonomski teoriji. Da je ta nevarnost realno navzoča, nas pouči na primer meščanski ekonomist Baranowsky, ki je na začetku našega stoletja na temelju dobrega poznavanja Marxove rešitve rehabilitiral Sayev zakon trga. Baranowsky je z enostransko interpretacijo Marxove teorije družbene reprodukcije dokazoval, ob odpravi anarhije v kapitalistični proizvodnji, praktično neomejene družbenorealizacijske in s tem družbenoreprodukcijske možnosti - Sayev zakon trga na družbeni potenci.

S Keynesovo rešitvijo se je namreč ponovilo izpuščanje ponudbe in povpraševanja po elementih konstantnega kapitala. Zaradi tega Keynes poudarja le povpraševanje, ki ga utemljuje dohodek, neupravičeno pa zanemarja povpraševanje, ki izhaja iz kapitala. Zato je treba Keynesovo rešitev opredeliti, za razliko od Marxove dolgoročne, kot kratkoročno. Keynesova rešitev namreč vodi do posledičnega opredeljevanja prisotnosti nezadostnega povpraševanja - potrošnje kot stalen pojav, ne pa kot občasen pojav, pojav ki prihaja do izraza ob izpadu kapitalističnega produktivnega povpraševanja (potrošnje).

Z vključitvijo konstantnega kapitala v teoretsko analizo je namreč Marxu uspelo ovreči tezo o permanentni prisotnosti nezadostne potrošnje, ki jo teoretsko neustrezno ponavlja tudi Keynes.

Nezadostna potrošnja kot zadnji vzrok kapitalističnih gospodarskih kriz po Marxu namreč nastopi le ob izpadu kapitalistične produktivne potrošnje. Z njo pa se uresničujejo inovacije - uresničuje se zgodovinska vloga in naloga kapitalizma pri nadaljnem razvoju produktivnih sil dela.

Sodobno teoretično vračanje h klasičnim ekonomistom in njihovemu ekonomskemu liberalizmu zato ne bi smelo prezreti celotne Marxove kritike klasične ekonomije. Enostransko vračanje h klasičnemu liberalizmu je namreč soočeno z nevarnostjo rehabilitacije Sayevega zakona trga. In to z vsemi njegovimi teoretičnimi in praktičnimi posledicami. Prav slednje pa poudarja sodobno aktualnost marksizma - aktualnost Marxovih ekonomskoteoretičnih rešitev, ki jih ne bi smeli zanemarjati tudi v procesih tranzicije naše družbe. Nekatere naše praktične rešitve nas namreč že opozarjajo, da zagovarjanje ekonomskega liberalizma vodi v stanje, kakor je ugotovil že Keynes, ko "nima dovolj hiš" (čeprav imamo proizvodne možnosti za njihovo graditev) "in ko obstoječi stanovanjski sklad zaradi nezadostnega povpraševanja ostaja neizkoriščen". To pa ponovno opozarja, da liberalizem s Sayevim zakonom trga ne more biti zagotovilo za nadaljnji družbenoekonomski razvoj in vključevanje naše družbe v mednarodne integracijske tokove. Naše sedanje družbeno-ekonomske razmere so namreč bolj intervenistično-keynesianske, kot liberalistično-friedmanovske; bolj državnokapitalistične kot liberalističnokapitalistične - prostokonkurenčne.

Ali ta dejstva, ki kličejo po teoretični sintezi keynesianizma in marksizma, skupaj s spremembami nosilcev v razvoju produktivnih sil, ki niso več lastniki kapitala, tudi ustrezno upoštevamo v naši ekonomski praksi?